

ESKİ ATİNA YAŞANTISINDA BİR GÜN

Hilary J. Deighton (trc. Hande Kökten Ersoy), Homer Kitabevi, İst. 2000, 84 s.

*Büşra Sıdıka BOZTEPE**

Ele aldığımız eser önsöz, giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Eser Atina'da yaşanan sosyal hayatla ilgili çarpıcı bilgiler vermektedir. Eser sırasıyla sabah, öğle ve akşam vakitlerinde Atinalıların neler yaptıkları tasvir edilmektedir. Eser akıcı bir dille yazılmış olup elde edilen malzeme yazar tarafından günün üç vaktine serpiştirilmiştir. Bundan dolayı yer yer bölüm başlıklarına göre bir takım uyumsuzluklar gözlenmekle birlikte eser, toplumsal yapı, örf ve adetler hakkında oldukça detaylı bilgiler sunmaktadır.

Girişte (s. 1-9) Atina toplumunun M.Ö. V. ve IV. yüzyıllardaki genel durumu verilmekte, Atina ile Sparta arasındaki farklılığa değinilmektedir. Buna göre Atina tarım toplumdur ve bu yapıda köleler önem arz etmektedir. Sparta ise askerî bir toplumdur. Hayat erkekler için kışlada geçer. Sert bir mizaca sahip olan Spartalılar savaştaki cesaretleriyle bilinmektedir. Ayrıca Atina ile Sparta arasında otuz yıl süren Paloponnees savaşları olmuş ve Atina egemenliği bu savaşlar neticesinde sona ermiştir. Büyük İskender'in IV. yüzyılda geniş bir coğrafyaya yayılan egemen bir yapı oluşturmaya kadar Atina'da karışıklıklar devam etmiştir.

Yazar giriş kısmında bunlara ilave olarak Atina'da M. Ö. V. yy. ile IV. yüzyılın farklı olduğuna değinir ve devamlılık kadar değişimin de tabii olduğunu belirtir. Burada radikal özgürlük demokrasisi, sadece özgür kişiler için geçerlidir. Özgür olmak ise hem annenin hem de babanın Atinalı olmasına bağlıdır. Bunlara vatandaşlık hakkı verilir, kadınlar ise hakların nâkilleri olarak kabul edilir. Vatandaşlık mal varlığı edinmeyi sağlarken kadınların böyle bir hakkı bulunmamaktadır. Atina'da yaşayan yabancılar ise yasal açıdan

* Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü İslam Tarihi Bilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi, busrabozt@hotmail.com

sınırlandırılmaktadır. Kendilerine bu şehrin vatandaşlarından destekleyiciler bulmak ve özel vergiler vermek zorundadırlar. Bunlar hiçbir zaman vatandaş seviyesine çıkamazlar. Kentte tam özgür, yarı özgür ve kölelerden oluşan bir yapı vardır.

Sabah (s. 10-38)

Yazar, eserinin birinci bölümüne Atinalı bir şahsın güne nasıl başladığını tasvir ederek başlar. Hayatın sabah erken saatlerde başladığı Atina'da, soğuk bir duş ve şaraba batırılmış ekmele ile yapılan kahvaltı günlük rutin bir başlangıçtır. Erkekler günü dışarıda geçirirken kadınlar ev işleriyle meşgul olurlar. Toplumda rüşvet yaygındır ve ahlakî çöküntü yaşanmaktadır. Davalar altı bin vatandaşın jüriyi oluşturduğu bir mecliste görülmektedir. Hakimin karşısında kalabalık etkili olmakla birlikte bu kalabalığı etkileyecek güzel hitabete daha çok önem verilir. Bununla birlikte bu mecliste konuşma yapmak her vatandaşın hakkıdır. Çoğu zaman davalar eğlence ve para kazanma yeri olarak görülmektedir. Okur-yazarlar mevcut olmakla birlikte çok yaygın değildir. Atina dağlık bir bölge olduğundan işler çoğunlukla yürüyerek yapılmaktadır. Atlar nalsız olduğundan taşlık arazide kullanıma müsait değildir. Arabalar ise yarış ve gösteriş için kullanılmaktadır. Toplum dört bölümden oluşmakta ve kadınlar yük taşıyan hayvanlar olarak kabul edilmektedir. Ancak kadın ve kölelerin Olympia'ya katılma hakkı mevcuttu. Tuvalet ihtiyaçlarını gidermek için sokağı kullanmak alışılmış bir durumdu. Kanalizasyon sistemi gelişmemişti. Sokaktaki bu atıklar ise verimsiz topraklar için gübre olarak kullanılmaktaydı. Su taşımak kadınların ve kölelerin işiydi.

Yazara göre Atinalılar kendi ihtiyaçlarını çoğunlukla kendileri karşılardı. Uğraşılar arasında ayakkabıcılık, demircilik, tiyatro, ilkel bankacılık, alışveriş dükkanları ve kiralama yerleri bulunurdu. Agorada para bozumu ve basımı da yapılır ve tartıya dikkat etmeyenler cezalandırılırdı. Kadınlar arasında ebe, süt anne, doktor, çamaşırcı, sebze satıcısı, şifalı bitki yetiştiricileri, yün eğriciler ve müzisyenler bulunurdu.

Kentin en önemli merkezi olan Agora pazar kurulması için ayrılmış açık bir alan olup, üst kısmında tapınaklar yer alırdı. Tanrıyla ilişki bu toplumda kişisel olmayıp, daha çok bir törenin kurallarını yerine getirmekten ibaretti. Agoranın asıl yönü ise dünyevi işlerdi. Burada filozof Zenon'un ders verdiği bilinmektedir. Sıra halindeki sütunların başında Hermes başlığı bulunuyordu. Bunun, onları kötülükten koruduğuna inanılırdı.

Yazara göre kadının toplum içinde istenmesinin nedeni, mal varlığı ve vatandaşlığın yasal olarak ailede kalmasını sağlanmaktı. Genç kızlar 14-15 yaşında evlendiriliyordu. Gelinlerin hizmetçileri eğitecek derecede bilgili olmaları bekleniyordu. Evlerde hizmetçi bulundurmamak yaygındı. Aşçı olmadığına Agoradan kiralanırdı. Yedi yaşına gelen erkek çocukları okula başlardı. Büyükler ise hitabet öğrenirdi. Eğitim para ile olurken ceza da sopa ve terlikle uygulanırdı. Yazı için mumla kaplı bir tablet üzerine sivri uçlu bir araç kullanılırdı. Çömlek parçaları karalama kağıdı yapılırken, keçi ve koyun derisinden parşömen yapımı bilinirdi. Matematik ve aritmetikte cetvel, pergel ve gönye kullanılırdı. Hesaplama da alfabe gibi Fenikelilerden alınmıştı. Kitaplar ise rulo halinde saklanırdı. Çok iyi bir hafızaya sahip olan Atinalılar Homeros'un eserini ezbere kolaylıkla okuyabilirlerdi. Yine de pek çok çocuk evde eğitilirdi. Tüm bu olanlar sırasında evde kalan eş ise yün eğirir, dokuma yapar, hizmetçi ve kileri denetlerdi.

Öğleden Sonra (s. 39-59)

Deighton bu bölüme, çocukların yaşam tarzını ele alarak başlamaktadır. Bebekler çapraz olarak kundaklanır ve böylece ciğerlerinin gelişeceğine inanılırdı. Çocukların çingirakları neşeli ve tombul domuzcuk şeklinde olup pişmiş topraktan yapılırdı. Oyuncaklar arasında binicileri ile atlar ve kazlar, ahşap çemberler, bebekler, yel değirmeni, gemi ve uçurtma da bulunmaktaydı.

Yazara göre Atina toplumunda doktorlar, çocukluk döneminde geçirilen kazalar nedeniyle kırık-çıkık vakalarında uzman olmuşlardı. Evlerde evcil hayvanlar da bulunmaktaydı. Köpek bunların başında yer alırdı. Horoz, bildircın, keklik, kedi, maymun, çekirge, ağustos böceği ve kaplumbağa da bunlar arasındaydı. Bu hayvanlar evin temizliğinde kullanılır, dövüştürülür ya da arzu edildiğinde yenirdi. Evlerde dokuma tezgahları, değerli eşyalara ayrılmış özel odalar, kadın ve erkeklerin yaşadığı ayrı oturma odaları vardı. Ev eşyaları arasında da dinî kullanımlar için vazo, savaş giysileri, kadın ve erkek bölümleri için ayrılmış özel battaniyeler, ayakkabılar, silahlar, yün eğirme, ekmek yapma, yemek pişirme, çamaşır yıkama aletleri bulunurdu.

Erkekler diz boyu ya da daha uzun, kadınlar ise yere kadar uzanan elbiseler giyerlerdi. Elbiselerde üstlük kullanılmakla birlikte saygın kadınlar sokağa çıkarken başlarını örterlerdi. Yazarın belirttiğine göre Atina toplumunda şemsiye, yelpaze ve şapka da kullanılan eşyalar arasındaydı. Kadınların dışarı çıkarken makyaj yapmaları istenmezdi. Kaşlar isle karartılır, kaşların arasını birleştirmek bir güzellik unsuru sayılırdı. Ayrıca saçları toplama kuralı vardı.

Erkeklerin ve kölelerin saçları kısa, özgür kadınların saçı ise uzun olurdu. Kadınlar mücevher olarak küpe, kolye, bilezik, yüzük kullanır; erkekler ise küpe takmazlardı. Atinalılar temizlik için güzel kokulu bir toprak kullanırlardı. Ayrıca evlerde avlu bulunurdu. Avluda kuyu, yemek pişirme, bitki yetiştirme yeri ve Zeus heykeline ayrılmış bir kısım yer alırdı.

Yazar, erkek çocuklarının öğleden sonralarını Atina'nın önemli mekanları olan gymnastia, paleistra ve güreş meydanında geçirdiklerini belirtir. Fiziksel eğitime çok önem veren Atinalılar için askerlik çok önemli bir görevdir. Gymnastia, talim alanı olmakla birlikte aynı zamanda insanların buluşup konuştukları; sofistler, Platon ve Aristo gibi büyük filozofların ders verdiği bir yerdir. Burası daha sonra antik dünyanın üniversitelerine dönüşür. Yazar, paleistra denilen bölümün kare ya da dikdörtgen şeklinde bir sütun sırası ile korunaklı bir koşu yeri ve güreş meydanına sahip olduğunu belirtir. Atinalılar spor olarak güreş, uzun atlama, koşu, boks, cirit oyunlarını oynar, at yarışı yaparlardı.. Atina'da kutlamalarda bir takım halk oyunları da icra edilirdi.

Akşam (s. 60-78)

Yazar, günün en önemli parçasını akşam yemeğinin oluşturduğunu belirtir. Yemek hazırlamak ve servis yapmak çok büyük ve önemli bir iştir. Bunun için şeflerin yanında masa kurucuları bulunurdu. Evcil hayvanlar da yemek esnasında dökülen kırıntıları temizleme işine bakarlardı. Akşam iki bölümden oluşurdu: Asıl akşam yemeği ve içki partisi. Yemekten önce iştah açıcılar gelir, ardından asıl yemeğe geçilirdi. Sonra eller yıkanır, koku ve çelenkler sunulur ve her akşam yemeğinde günlük tapınma olarak ilahiler söylenirdi. Sonra da içki faslına geçilirdi. Meyve ve pastalar, leblebi ve çerezler de bunu takip ederdi. Yemek sol dirsek üzerine dayanılarak parmaklarla yenir, büyük lokma almak nezaketsizlik sayılırdı. Güzel bir ziyafette düzenli bir çevre (gözlerin zevki), müzik (kulağın zevki), güzel koku (burnun zevki), lezzetli yemekler (ağzın zevki) ve entelektüel ruhlar yer almalıydı. Sofrada bir kadeh soldan sağa doğru takdim edilirdi. Son olarak da çocuklar masal ile uyutulurdu.

Atina yaşantısını bu şekilde tamamlayan yazar, son kısma *İleride Yapılabilecek Çalışma ve Projeler İçin Öneriler* (s. 79), *Okunabilecek Kaynaklara Yönelik Öneriler* (s. 80-81), *Konu İle İlgili Yayınlar* (s. 82-84) adı altında katkı sağlayıcı bilgiler ilave ederek kitabını bitirmektedir.

Sonuç olarak, yazarın sunmuş olduğu tabloda tarih boyu, insanın tabî gereksinimleri sonucu olarak, her toplumda pek çok şeyin benzerlik arz ettiği ortaya çıkmaktadır. Kitabı orijinal kılan asıl yön ise tarih çalışmalarına farklı bir

bakış açısı sunması ve üslubudur. Kitap, özellikle sosyal tarih çalışmalarına meraklı okurlar için güzel bir örnek niteliğini haizdir.